

הרב חיים ליכט

עיה"ק ירושלים

בענין חובת הציפיה לישועה

א.

יש לברר אודות חובת הציפיה לישועה – מהי חובה זו ומה גדרה, כיצד עלינו לקיימה ומה מוטל עלינו לעשות בעבורה. והרי חובה זו היא מרכזית ביותר עד שכל איש מישראל בעלות נשמתו השמימה נשאל: הציפית לישועה? כמבואר במסכת שבת ל"א ע"א. ומעיקרי הדת היא כדברי הרמב"ם [פי"א מהל' מלכים ה"א] שכל מי שאינו מאמין במלך המשיח, או מי שאינו מחכה לביאתו, הוא כופר בתורה ובמשה רבינו ובכל הנביאים.

והנה באופן שטחי סבור כל אדם שבודאי הוא מצפה לישועה, ובלי ספק הוא "מסכים" שיבוא המשיח היום, ברם כל מודה על האמת אם אך יתבונן בעצמו יחרד לגלות כי ספק רב אם הוא מקיים חובה זו, ובדרך כלל ימצא כי ציפיתו ומשאלות לבבו הם פרנסה ברווח ומילוי כל צרכיו המרובים, ואם בן עליה הוא כלולים במשאלותיו גם הצלחה בתורה ועבודת ה', אבל בקשת הגאולה וציפיה לישועה רחוקה היא מכליותינו. ואף שבסדר תפלות שמו"ע וכן בברכת המזון יש הרבה תפלות על הגאולה, אך האם נאמרים תפלות אלו מקרב לבנו מתוך ציפיה אמיתית, או שאנו צריכים רחמים מרובים לאמרם לכל-הפחות בכוונה מועטת.

ואך למותר הוא להאריך בגודל הנחיצות להתעורר לקיים כראוי חובה גדולה זו, ובודאי כל ירא וחרד חפץ להתחזק ולתקן דבר זה מן השורש, והשאלה היא כיצד.

אכן מסתבר שחוסר הבהירות בהגדרת חובה זו – הוא המעכב את קיומה, אבל אם נזכה לברר ולהגדיר את מהות חובת הציפיה נתעורר לקיימה כראוי. אי לכך אמרנו לעיין ולדון ולברר דבר זה, בכדי להתעורר יחדיו למצוא את הדרך בע"ה לקיים חובתנו.

ויש לנו לברר: האם חובה זו היא חובת הלב בלבד? וא"כ עדיין צריך להגדיר כיצד לקיימה, שמה ע"י הקדשת זמן מסויים כל יום להתבונן בגודל צער השכינה שהיא בגלותא, וגודל הכאב על מצב כלל ישראל ברוחניות ובגשמיות, וע"י כן לבוא לידי ציפיה לישועת ה', או באיזה אופן אחר? או שאינה חובת הלב גרידא, אלא יש גם לעשות מעשים לשם כך וכגון אמירת תיקון חצות וכדומה?

וכלל הדברים שאליו אנו חותרים: כיצד נעשה את הציפיה לישועה לעבודת חיים!

ב.

בטרם נדון בפתרון השאלות הנ"ל, מהראוי היה להביא את כל המקורות בתנ"ך וחז"ל העוסקים בחובה זו, אלא שקצר המצע מהשתרע, ודוד המלך ע"ה עסק רבות בתהלותיו בזה עד שאמר (תהלים קלז): אם אשכח ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. וכמו"כ סדר התפלה אף הוא מלא מענין זה, והרי עלינו להזהר שלא להעיד שקר ח"ו באמרנו "כי לישועתך קוינו כל היום", ו"על כן נקוה לך", "כי מחכים אנחנו לך" ועוד רבות כהנה. ומ"מ נזכיר מקורות אחדים המבטאים את גודל ועומק

חובת הציפיה לישועה ומעמדה הנכון.

סנהדרין צ"ז ע"ב: "תניא, רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד תהום (חבקוק ב') אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר וכו'. שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה, תלמוד לומר [ישעי' ל'] ולכן יחכה ה' לחנכם ולכן ירום לרחמכם, וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעבב, מדת הדין מעכבת, וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למדה מחכין, לקבל שכר שנאמר [שם] אשרי כל חוכי לו". וכיוצ"ב נאמר [בישעי' ס"ד]: "עין לא ראתה אלקים זולתך – יעשה למחכים לו".

ואיתא במדרש תהלים (מזמור י"ז פסקא ד'): "תני ר' שמעון בן יוחי – כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו **אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש**, והלא דברים קל וחומר, ומה אם אלו שלא היה בית המקדש ביניהם ולא נחרב בימיהם נעשה להם כך, ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו שחרב בימינו, ואין אנו מתאבלים עליו ולא נבקש עליו רחמים, על אחת כמה וכמה, לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהיו מתפללים שלש תפלות בכל יום, והתקינו בו אנא רחום ברחמין הרבים השב שכינתך לציון וסדר העבודה לירושלים, ותקנו בונה ירושלים ברכה בפני עצמה בתפלה ובברכת המזון".

ובילקוט שמעוני איכה רמז תתקצ"ז: "אמרו [אבות העולם] לפניו: רבוש"ע שמא אין חזרה לבנים, אמר להם אל תאמרו כך, **יש דור שהוא מצפה למלכותי מיד הם נגאלים** שנאמר **יש תקוה לאחריתך** נאם ה' ו**שבו בנים לגבולם**".

וז"ל רבינו הסמ"ק במצוה א': "לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל מעלה ומטה ובארבע רוחות כדכתיב (שמות כ') אנכי ה' אלקיך וגו', והוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהילים ל"ז) מה' מצעדי גבר כוננו. ובוזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת ל"א) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה, **והיכן כתיב מצוה זו? אלא ש"מ בזה תלוי, דכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו', והכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם**, עכ"ל. ונראה ביאור דבריו, דכיון שקבע הקב"ה את זכירת יצי"מ במצות האמונה ובדיברה הראשונה – הרי זה לאות כי תכלית כלל ישראל הוא להיות גאולים ולזכות לקירבת אלקים ולגילוי שכינה כפי שהי' ביצי"מ, ואף כששרויים אנו בגלות חובתינו לצפות לתכלית זו שתתקיים ע"י הגאולה האחרונה השלמה בב"א].

ג.

ומעתה נשוב לנדונינו: מהי הגדרת חובת הציפיה לישועה?

והנה אין ספק כי ציפיה זו **שורשה ויסודה היא כי לא נבראנו למען עצמנו אלא למען כבוד שמים**, כדבר שנאמר [ישעיה מג ז] "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצרתיו אף עשיתיו", ואילו אם ח"ו לא איכפת לנו ממה ששכינתא בגלותא הרי"ז הוכחה ברורה שאנו חיים למען עצמנו ולא עבור המטרה שבעבורה בראנו הבורא ית'. ונמצא כי חובת הציפיה לישועה נוגעת לעיקר ושורש חייו, והיא היא **המבוחן האמיתי לאדם על מהות חייו הרוחניים**, אם מצטער הוא בצער השכינה ועל ריחוקנו מאבינו שבשמים, וחפץ בכל לבו לזכות להתקרב לבוראו, או שאין דבר זה בנפשו.

וכלומר: הציפיה לישועה דורשת מאתנו את ההכרה הברורה שמטרתנו ושאיפת חיינו **תהא עבור כבוד שמים**, ומתוך כך נצפה לגאולה וביאת המשיח משום ש"י כן יתגלה כבוד מלכותו ית' ויחודו בכל העולם. ולא תהא ציפיינו לתועלת עצמנו, אלא לתקן עולם במלכות ש-ד-י, עד אשר כל יושבי תבל יתנו יקר לכבוד שמו ית' ויקבלו כולם את עול מלכותו, וכתפלת ימים הנוראים: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

ולכשנתבונן נמצא שהציפיה לישועה היא תוצאה ברורה מאהבת השי"ת, וכמבואר יוצא בדברי רבינו הרמח"ל במסילת ישרים פרק י"ט, שאחרי שביאר את מצות האהבה "שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קירבתו יתברך, ורודף אחר קדושתו בחמדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבור בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלקותו יתברך – שעשוע ועונג ממש", והוסיף ש"הכוונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ב"ה יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך, ויהיה חומד ומתאוה אל הגדלת כבודו, ומצטער על כל שימעט ממנו", הביא בשם תנא דבי אליהו: "כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות, זוכה לרוח הקודש בדבריו", ומרחיב הרמח"ל ביאור דברים אלו:

כי "ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו ית', ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עילוי לכבוד השי"ת, ויתפלל תמיד על גאולת בני ישראל והשבת כבוד שמים לעילוי. ואם יאמר אדם: מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים, המפני תפילתי יכונסו הגליות ותצמח הישועה? תשובתו בצדו, כאותה ששנינו (סנהדרין ל"ח) לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם, וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תיעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן, הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בזה. ועל העדר זה הדבר התרעם הנביא (ישעיה נ"ט): וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע, ואמר (ירמיה ל'): ציון היא דורש אין לה, ופירשו ז"ל (סוכה מ"א) מכלל דבעיא דרישה. הרי שחייבים אנחנו בזה, ואין לנו ליפטר מפני מיעוט כוחנו ". עיי"ש עוד.

ד.

ולאור הדברים האמורים נמצא כי בודאי חובת הציפיה עיקרה היא חובת הלב, הנובעת מתוך לב אוהב וכואב של אדם המתגעגע ומשתוקק לקונו, ברם הואיל ויסוד לנו רבותינו ש"אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" [חינוך מצוה ט"ז], ו"התנועות החיצוניות מעוררות את הפנימיות" [מ"י סוף פ"ז], ברור הדבר שנכון וראוי לכאן"א לקבל על עצמו פעולות מעשיות בענין זה.

וכגון: א) לומר את תפלות "ראה בענייני, תקע בשופר, השיבה שופטינו, ולירושלים עירך, את צמח דוד, ותחזינה עינינו" בלשון תחנונים מעומקא דליבא. ובכלל זה ברכת רחם נא בברהמ"ז. ב) לכוון במיוחד בקדיש, ואמן יהא שמיה רבא, שהם בקשות על קידוש שמו ית' ע"י

הגאולה וברכות ג' ע"א: "ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ומדרשות ועונין יהא שמייה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם", ועי' טור אר"ח סי' נ"ו. ג) להקדיש כל יום כמה דקות להתייחד בהתבוננות על שכינתא בגלותא ומצבו הרוחני והגשמי הירוד של כלל ישראל, ומתוך כך להתנפל לפני קוננו ית' שיגאלנו למען שמו באהבה. ד) מי שביכולתו לקבל ע"ע אמירת תיקון חצות. ה) לבחון עצמו מידי פעם ולהגביר בקרבו את השאיפה האמיתית שיתגדל ויתקדש שמייה רבא.

וע"י פעולות כאלו יתעורר הלב ויתלהב לצפות ולחכות באמת לישועת ה' כהרף עין.

ה.

עוד הערה נחוצה וידועה, אך לפעמים מסיחים דעת ממנה: מפורש בדברי רבותינו כי מי שאינו רוצה באמת להתנתק מהגלות ומהבלי העוה"ז ולהתבדל מהשקפות הגויים והתועים, חלילה לא יזכה לגאולה, וכה כתב רבינו הח"ח (מכתבים מאמר כ'): "ועל כן אחי החרדים לדבר ה' עלינו להכין עצמינו לביאת המשיח בכל עוז כל אחד כפי יכולתו, כדי שנזכה לגאולה שלמה ושנוכל לקבל פני משיח בשמחה. ומי שלא ישים לב לדברינו אלה ידע בעצמו שבנפשו הוא, ועתיד ליתן את הדין כי אז יתברר ויתודע ויתפרסם כל איש ואיש מי הכין את עצמו לביאתו ובמה הכין עצמו בתורה ומעשים טובים".

וז"ל הגה"צ ר' יחזקאל לוונשטיין (אור יחזקאל, אמונה עמ' רפ"ח): "וזאת עלינו לדעת שכל שלא יאמין ויצפה לבואו לא יזכה לראות בביאתו, וכשם שביצי"מ יצאו אחד מחמשה וי"א אחד מחמישים, ואיתא בחז"ל שהקב"ה בוחן לב וחוקר כליות וראה שהיה חסר להם ברצון היציאה ממצרים לכן מתו בשלשת ימי החושך ולא זכו לצאת ממצרים. וכך הם הדברים אף בגאולה העתידה שהאמונה והציפיה תנאי הכרחי לזכות לביאת המשיח".

וכבר נתפרסמו דברי הגר"צ ווכטפויגל (לקט רשימות, חנוכה) בשם מהר"ל דיסקין: "יש לי בקבלה איש מפי איש מהמהר"ל דיסקין זיע"א שבמלחמה האחרונה כל הערליכע יידן יינצלו, ומה זה ערליכע יידן – מובדל מן העמים, שאין לו שייכות עם הגוי".

ורבינו הרמב"ן ז"ל בביאורו לישעיה פרק נ"ג (נדפס בכתבי הרמ"ן ח"א דף שכ"ד) על הפסוק "כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בו את עון כולנו", כה כתב: "אשים הנביא את ישראל בעבור כי בגלותם ישימו כל כוונתם בעסקי העולם, ומשים כל אחד כוונה לעצמו ביתו ועסקיו, וראוי להם להיות בוכים לפני ה' לילה ויום שיכפר על עון ישראל ויחיש קץ הגאולה, ואמר וה' הפגיע בו את עון כולנו – כי העון הנזכר פוגע בו, כי הוא מצטער כל היום על כי איחרו פעמי מרכבותיו, ואנחנו אין משגיחין בכך אלא מתעסקין בעסקינו בתוך העמים", עכ"ל. והחי יתן אל לבו!

ונבקש בזה מאת כל הקוראים החשובים לעיין בדברים האמורים ולהשיבם אל הלב, וכל מי שיעלו בידו בירורים ועצות בענין נורא זה הנוגע לחיי הנפש של כל אחד מאתנו נא יכתוב את הדברים, למען יתבררו ויתלבנו הדברים לתועלת הכלל.

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, ובמהרה בימינו יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו באמור לציון מלך אלוקיך.